

Розмисли. Наодинці з собою

КУПИТИ

Про книгу

Змінюються епохи, а мудрість лишається. Сенс життя і людське призначення, пошук власного шляху і вірних супутників, щоденне долаття перешкод і страху заради омріяної мети — вічні істини, до яких апелює Марк Аврелій. Бо, як казав великий римський імператор і філософ, «людина не змінюється: минають епохи, з'являються та зникають країни, а людина залишається такою, якою була колись».

Невичерпне джерело розмислів та думок, обрамлених у форму афоризмів та висловів, що стали крилатими. Книга, яку продовжують читати та цитувати з часів Римської імперії і до XXI століття.

Вступ.....	6
Перша книга.....	61
Друга книга.....	73
Третя книга.....	81
Четверта книга.....	91
П'ята книга.....	105
Шоста книга.....	119
Сьома книга.....	133
Восьма книга.....	147
Дев'ята книга.....	161
Десята книга.....	173
Одинадцята книга.....	187
Дванадцята книга.....	199

ВСТУП

Нарис розвитку Римської держави

За легендою, Рим був заснований двома братами Ромулом і Ремом. Їхній дід, Нумітор, головував у сусідньому місті Альба-Лонзі, що було

засновано, за переказами, самим Енеєм, який утік із Трої. Із престолу Нумітора скинув злий брат Амулій, який, проте, отримав відплату, на яку заслужив: згодом Ромул і Рем вбили узурпатора. Відновивши на престолі діда, вони захотіли побудувати нове місто. Не зійшовшись щодо місця заснування та назви — кожен із братів хотів назвати місто на свою честь, — вони вдалися до ворожіння за польотом птахів, яке латиною мало назву «ауспіція». Тут брати так само не дійшли згоди: кожен вважав, що боги протегують саме йому. У результаті Ромул убив Рема і назвав місто на свою честь (від лат. — Roma).

Епоха царів тривала близько двохсот років (із 753 до 509 р. до н. е.). Кожен із правителів — а було їх семеро: Ромул, Нума Помпілій, Тулл Гостілій, Анк Марцій, Тарквіній Старший, Сервій Туллій, Тарквіній Гордий — облаштовував державу, вів війни з сусідніми громадами, зводив споруди і засновував інституції. Так, уже за Ромула з'явився сенат (від лат. senex — «старий») — збори з трьохсот сімей патриціїв (батьків-засновників міста), який було наділено законодавчою владою. За Нуми Помпілія в Римі з'явився перший календар (тоді рік складався з десяти місяців, тому закінчувався груднем, «десятим» місяцем). Цар запровадив релігійні церемонії, що були запозичені, мабуть, у сусіднього народу — етрусків (серед них — ворожіння на нутрощах жертвних тварин). Сервій Туллій звів навколо міста першу стіну і розділив народ на майнові класи — нобілів — аристократію, вершників — заможних людей і пролетарів, які могли пожертвувати батьківщині тільки нащадків (від лат. — proles).

Ще з часів Ромула у царів був конфлікт із батьками-сенаторами; цей конфлікт втілювався у вигнання останнього з римських царів Тарквінія Гордого. Його син, Секст Таквіній, збезчестив знатну дівчину Лукрецію. Ця подія була останньою краплею для народу: Валерій Публікола і Луцій Юній Брут підняли повстання, вигнали царів і разом із народом принесли урочисту клятву, що в Римі ніколи не буде єдиновладдя.

За нового державного устрою, що латиною мав назву «республіка» (у перекладі — «спільна справа»), була збудована досить складна, проте хитка система стримувань і противаг. Вища влада в республіці належала двом консулам, які обиралися на рік. Однак, щоб висунути свою кандидатуру в консули, потрібно було пройти через купу різних посад (у римлян — магістратур, лат. *concursum honorum*), серед яких: квестор — начальник державної скарбниці; едил — міський голова, який влаштовував гладіаторські бої та забезпечував постачання їстівних припасів; претор — суддя і перший заступник консула. Отже, вищу владу в республіці отримували вже досвідчені і перевірені державні діячі.

З огляду на те, що Римська республіка майже постійно перебувала у війнах з сусідами, необхідно було передбачити й управління державою в надзвичайних ситуаціях. У такому разі обирався диктатор (посада, мабуть, запозичена у етрусків), який наділявся необмеженими повноваженнями, проте лише в межах тих завдань, які він мав розв'язувати. Після успішного виконання обов'язків диктатор мав скласти свої повноваження.

Із самого початку існування республіки її знесилював конфлікт між верствами — патриціями та плебеями. Якщо патриціями називали засновників Рима, то плебеями — простий народ, нащадків чи то місцевого населення, що його було завойовано, чи то бідноти, яку не пускали до сенату.

Однак саме плебеї складали основу армії, яка завойовувала нові території навколо міста. Під час однієї з таких воєн, у 494 р. до н. е., плебеї, не витримавши гніту патриціїв, пішли з міста на Священну гору. У наслідок цього, першого, етапу боротьби між верствами в Римі виникла нова посада народних трибунів. Народний трибун обирався плебеями, був наділений недоторканістю, а головним його правом було вето — можливість накладати заборону на будь-який закон, ухвалений сенатом або іншими магістратами.

Тим часом патриції створили комісію децемвірів («десяти мужів»), яка мала кодифікувати римське звичаєве право. Поряд із ухваленням

досить архаїчних законів у кримінальному та цивільному праві, децемвіри постановили заборонити шлюби між патриціями і плебеями, що спровокувало новий етап боротьби в місті. Тільки у 287 р. до н. е., із ухваленням закону диктатора Гортензія, який ліквідував заборону на шлюби й увів рівне виборче право для патриціїв і плебеїв, боротьба між верствами вщухає.

Разом із міжусобною боротьбою Рим провадив активну завойовницьку політику. Спочатку війни тривали на півдні з сусідами Рима, іншими італійськими племенами — вольсками, еквами і сабінами. На півночі римській експансії протистояла конфедерація етрусків. Однак поразка при Алії від галлів у 390 р до н. е. і взяття вождем галлів Бренном самого міста перекреслили успіхи римської зброї. Рим довго ще оговтувався від цього удару; проте пізніше завойованими виявилися не тільки сусідні італійські племена, а й віддаленіші. Римляни в такий спосіб вийшли до Південної Італії, де зіткнулися з грецькими колоніями. Наймогутніша з них, Тарент, покликала на підтримку Пірра, родича Александра Македонського. За допомогою слонів той завдав римській армії поразки при Аускулі. Проте, за влучним висловом, то була Піррова перемога (тобто перемога, що її здобуто завеликою ціною). Незабаром римляни розгромили Пірра, підпорядкувавши собі Південь Італії.

Територіальна експансія Рима викликала занепокоєння його головного суперника Карфагена, що призвело до серії Пунічних воєн (від римської назви карфагенян — пунійців).

Незважаючи на те що Рим під час однієї з Пунічних воєн опинився на межі знищення (після поразки римських армій при Каннах у місті вигукували: «Ганнібал біля воріт!»), республіка не тільки вистояла, а й підпорядкувала собі значні території навколо Середземного моря, а потім і саме північноафриканське місто. Очолював римську армію, яка знищила Карфаген, Сціпіон Еміліан, який поцінував грецьку культуру та об'єднав навколо себе в Римі освічених греків, таких як історик Полібій та філософ Панетій.

Епоха II—I ст. до н. е. отримала назву «Епоха великих завоювань».

У цей час Рим підпорядкував собі значні території відразу на трьох континентах — у Європі, Азії та Африці. Невеликий поліс — грома-да, керована радою старійшин і народними зборами, став світовою державою, а державні структури в ній залишилися старими. Саме це, а також майнова диференціація, що була зумовлена припливом багатств від підкорених народів, призвели до зростання напруженості в суспільстві, що позначилось серією конфліктів, які називають громадянськими війнами.

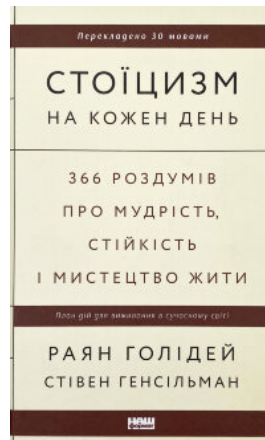
На Сицилії спалахнуло повстання рабів (136—132 рр. до н. е.). Талановиті реформатори, народні трибуни брати Гракхи спонукали простий народ боротися за землю. Після загибелі обох реформаторів італіки розв'язали війну за рівні з Римом права. Старі інститути управління тріщали по швах, і це виводило на верхівку політичного айсберга командувачів арміями, представників двох протибічних партій — спочатку Луція Корнелія Сулли, потім — Гая Юлія Цезаря. Кожен із них приміряв на себе диктаторські повноваження, але, якщо Сулла склав їх добровільно, змучений важкою хворобою, то Цезар загинув у сенаті, убитий кинджалами змовників 15 березня 44 р. до н. е.

Однак виснажена цивільними катаклізмами республіка відродилася ненадовго: за смерть Цезаря помстилися його політичні спадкоємці Октавіан Август (якого Цезар усиновив перед смертю), Марк Антоній і Емілій Лепід, що створили союз під назвою «тріумвірат» (від лат. «трое чоловіків»). Для трьох, однак, місця на політичному Олімпі виявилось замало: спочатку Емілія Лепіда відправили на почесну політичну пенсію, залишивши за ним посаду верховного понтифіка (тобто жерця); а потім у наступній громадянській війні Октавіан здобув перемогу над Антонієм і Клеопатрою, сконцентрувавши у своїх руках цивільну та військову владу.

Рекомендована література

Тією горою є ви. Як перетворити самосаботаж на самовдосконалення

Стоїцизм на кожен день. 366 роздумів про мудрість, стійкість і мистецтво жити

Есенціалізм. Мистецтво визначати пріоритети

Сила волі. Шлях до влади над собою

Сила підсвідомості. Як спосіб мислення змінює життя

Атомні звички. Легкий і перевірений спосіб набути корисних звичок і позбутися звичок шкідливих

Перейти до категорії
Філософія

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ